

DOI 10.47315/archives2020.324.007

УДК 351.85(4-6ЄС)

Людмила Приходько

кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця відділу
архівознавства і документознавства,

Інститут архівознавства

Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1674-1001>

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА КОМІСІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. **Мета роботи** – комплексно дослідити культурну політику одного з основних наднаціональних інститутів інституційної системи ЄС – Європейської комісії. Для реалізації мети розглянуто нормативно-правові документи, що визначили правовий статус, повноваження, функції, місце і роль Єврокомісії у процесах загальноєвропейської інтеграції, охарактеризовано зміст, напрями і механізми реалізації її культурної політики. Головну увагу приділено аналізу ініційованих Єврокомісією актів вторинного права, культурним програмам і проектам, що відображають пріоритетний напрям культурної політики ЄС, стратегічну складову інтеграційних процесів у його межах – збереження і удоступнення європейської культурної спадщини. **Хронологічні межі дослідження** охоплюють 1990–2018 рр. – період глибоких трансформацій в культурній політиці ЄС, істотного підвищення її ролі в системі інтеграційних стратегій, формуванні єдиного європейського культурного простору. Методологія дослідження проблематики статті включає: загальнонаукові (історичний, логічний, системний, структурно-функціональний, класифікації, логіко-семантичний) і спеціально-наукові (дефінітивний аналіз, історико-хронологічний, джерелознавчий аналіз і синтез) методи, використання термінологічного апарату правознавства, європейського права, теорії державного управління. **Наукова новизна**, зважаючи на обмеженість дослідження в українському архівознавстві зазначеної теми, полягає у комплексному висвітленні європейського досвіду законодавчого забезпечення розвитку культурної

спадщини та її складових – архівної й аудіовізуальної спадщини, впровадження у ці сфери ефективних механізмів управління, новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, сучасних стандартів цифрового збереження культурного контенту. У **висновках** обґрунтовано потребу вивчення цього досвіду та його адаптації до вирішення проблем і завдань архівної справи держави.

Ключові слова: Комісія Європейського Союзу; культурна політика; культурна інтеграція, європейська культура, культурна спадщина; архівна спадщина.

Європейський Союз (ЄС), будучи унікальним міждержавним інтеграційним утворенням, має загально визнані досягнення щодо впровадження стандартів публічного врядування, забезпечення прав і свобод громадян, реалізації ефективної політики у різних сферах життєдіяльності європейського суспільства. Інституційна система ЄС відображає його специфічну природу, цілі, завдання, тенденції розвитку, процеси європейської інтеграції в управлінському та організаційному сенсі. Комісія Євросоюзу (*англ.* European Commission, далі – Комісія) належить до основних інститутів наднаціонального рівня цієї системи. З огляду на значний обсяг наданих повноважень, активну участь у нормотворчому процесі, виконання численних функцій, діяльність Комісії має важливе значення для забезпечення стабільного розвитку ЄС, його дієздатності оперативно і системно реагувати на виклики сучасної епохи. Доцільно підкреслити також вагомий внесок Комісії у зміцнення європейської єдності в гуманітарній сфері, розбудову науки, культури, збереження й актуалізацію культурних цінностей архівів, музеїв, бібліотек «об'єднаної Європи». Тематика статті актуалізується у контексті євроінтеграційних процесів нашої держави, розроблення і реалізації з урахуванням європейського досвіду стратегічних напрямів інноваційного розвитку архівної справи України, покликаною сприяти всебічному забезпеченню потреб суспільства і держави, реалізації законних прав та інтересів громадян щодо доступу і використання архівних інформаційних ресурсів.

Мета статті – комплексно розглянути культурну політику Єврокомісії як одного з основних наднаціональних інститутів інституційної системи ЄС з урахуванням її повноважень, виконуваних функцій, місця і ролі у процесах загальноєвропейської інтеграції.

Історіографію дослідження проблематики статті умовно можна поділити на 2 основні блоки. Перший блок включає праці українських і зарубіжних науковців: С. Гоці (Sandro Gotti), І. Грицяка, О. Євмешкіної, Ю. Ковбасюка, В. Корженка, Л. А. Пала (Leslie A. Pal), О. Станкевич, Ю. Сурміна, В. Тертички, І. Яковюка¹ та інших. У публікаціях

¹ Гоці С. Європейська Комісія. Процеси ухвалення рішень і виконавчі повноваження / пер. з італ. Київ, 2007. 208 с.; Грицяк І. А. Європейське

досліджено історичні аспекти європейської інтеграції, становлення інституційної системи та діяльність інститутів ЄС, їхню роль і значення у законотворчих процесах, розробленні й імплементації європейської політики. Значну увагу приділено тенденціям модернізації державного управління, розвитку та інституційному забезпеченню європейського врядування, впровадженню інноваційних моделей стратегічного управління і стратегічного планування у ЄС. Обґрунтовано шляхи і механізми вдосконалення державного управління в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Питанням публічного врядування у сфері культури ЄС, культурної політики в системі європейської інтеграції, її основним напрямом, програмам і проєктам культурного співробітництва держав-членів, заходам щодо збереження європейської культурної спадщини присвячені публікації М. Бондарець, С. Пахлової². Шляхи адаптації законодавства України у сфері архівної справи до принципів і норм європейського права розглянуто у студії Ю. Юринця³.

управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ, 2006. 398 с.; Державне управління: підручник: у 2-х т. / Національна академія державного управління при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (гол.), К. О. Ващенко (заст. гол.), Ю. П. Сурмін (заст. гол.) [та ін.]. Київ–Дніпропетровськ, 2013. Т. 2. 324 с.; *Євмешкіна О. Л.* Теоретико-методологічні засади модернізації системи державного стратегічного планування в Україні : монографія. Київ, 2017. 394 с.; *Корженко В. В.* Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance / В. В. Корженко, В. В. Нікітін // Державне будівництво. 2007. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%281%29 (дата звернення: 30.06.2020); *Пал Леслі А.* Аналіз державної політики / пер. з англ. Київ, 1999. 422 с.; Стандарти європейського врядування : навч. посіб. / авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, С. М. Гладкова та ін.; за заг. ред. І. А. Грицяка. Київ, 2011. 184 с.; *Станкевич О. І.* Місце Комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Ольга Ігорівна Станкевич; Національний ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 24 с. *Тертичка В.* Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ, 2002. 750 с.; *Його ж.* Стратегічне управління : навч. посіб. Київ, 2015. 171 с.; *Яковюк І. В.* Європейська комісія: порядок формування і повноваження // Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 6. С. 273–276. URL: <http://lsey.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=27/> (дата звернення: 27.07.2020).

² *Бондарець М. В.* Трансформація пріоритетів культурної політики Євросоюзу // Наукове мислення : зб. статей. Дніпро, 2019. С. 21–27. URL: <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik33.pdf> (дата звернення: 17.06.2020); *Пахлова С. Є.* Специфіка публічного управління у сфері культури: український та європейський досвід // Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 4. С. 343–350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2010_4_52 (дата звернення: 28.06.2020).

³ *Юринець Ю. Л.* Адаптація законодавства України у сфері регулювання архівної справи до принципів і норм європейського права // Правова інформатика. 2014. № 3(43). С. 77–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2014_3_12 (дата звернення: 27.06.2020).

Другий блок містить доробок фундаторів і провідних представників європейської архівної науки, Австралії, Канади, США – М. Гріна (Mark A. Greene), Б. Дельма (Bruno Delmas), К. Дін (Katrina Dean), Р. Едмонсона (Ray Edmondson), Т. Кука (Terry Cook), А. Менне-Харітц (Angelika Menne-Haritz), К. Петерсон (Caitlin Patterson), Д. Тамбле (Donato Tamblé)⁴. Публікації тяжіють до ґрунтового аналізу головних змін в архівознавстві наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст., актуальних проблем розвитку архівної справи в Європі та світі, поглибленого осмислення шляхів їх вирішення у відповідь на «виклики часу» – розвиток глобального інформаційного простору, інформатизацію й цифровізацію життєдіяльності сучасного соціуму, зміну наукової парадигми і самої архівної парадигми. У фокусі дискусій – стратегічні підходи до управління й організації архівної справи, зміцнення правових засад діяльності архівних установ, розроблення нової моделі архівної практики, утвердження нового дискурсу професії архівіста. Автори публікацій переконливо доводять, що реалії інформаційного суспільства, динаміка інтеграції процесів інформатизації і цифровізації докорінно змінюють розвиток архівної справи, трансформують функції архівних установ, істотно впливають на зміст архівних процесів і технологій, їх науково-методичний супровід. Формування цифрової інфраструктури, перехід до мережевих принципів комунікації, зростання вагомості інтелектуалізації праці, достатньо високі параметри комп'ютерної компетентності сучасної людини змушують переосмислити традиційні інструменти діяльності архівних установ. Дослідницький простір праць охопив теоретичні аспекти фондової організації документів з урахуванням використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, стратегії електронного і аудіовізуального архівування, питання практичної реалізації програм і проєктів щодо забезпечення збереженості

⁴ Audiovisual archiving: philosophy and principles. Third edition / UNESCO. by R. Edmondson. Paris, 2016. 90 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973> (дата звернення: 21.05.2020); Cook T. Archival science and Postmodernism: new formulations for old concepts // *Archival Science*. 2001. Vol. 1. P. 3–24; URL: <http://www.mybestdocs.com/cook-t-postmod-p1-00.htm> (дата звернення: 16.05.2020); Dean K. Digitizing the modern archive. URL: <https://rkroundtable.org/2014/06/30/digitizing-the-modern-archive> (дата звернення: 22.05.2020); Delmas B. Archival science facing the information society // *Archival Science*. 2001. Vol 1. P. 25–37; Greene M. A. The Power of Archives: Archivists' Values and Value in the Postmodern Age // *American Archivist*. 2009. Vol. 72. № 1. P. 17–41. URL: <https://americanarchivist.org/toc/aarc/72/1> (дата звернення: 12.06.2020); Menne-Haritz A. Access – The reformulation of an archival paradigm // *Archival Science*. 2001. № 1. P. 57–82. Patterson C. Perceptions and Understandings of Archives in the Digital Age // *The American Archivist*. 2016. Vol. 79. № 2. P. 339–370. URL: <https://americanarchivist.org/doi/abs/10.17723/0360-9081-79.2.339> (дата звернення: 07.05.2020). Tamblé D. Archival theory in Italy today // *Archival Science*. 2001. Vol. 1. P. 83–100.

та удоступнення інформаційних ресурсів архівної спадщини через її оцифрування, створення онлайн-сервісів. Підкреслено, що зміна архівної парадигми націлює архівістів не тільки ідентифікувати себе в якості хранителів документальної спадщини, а й усвідомити виняткову важливість власної участі в історичному процесі, утверджувати та поглиблювати свою активну роль у збереженні історичної пам'яті людства.

В українському архівознавстві обрана для дослідження тематика статті комплексно не вивчалася. Серед дотичних наукових праць можна назвати ґрунтовне дисертаційне дослідження Л. Кисельової⁵ і статтю В. Берковського⁶, присвячених вирішенню проблемних питань формування й реалізації державної політики, вдосконалення механізмів державного управління у сфері архівної справи і діловодства України з урахуванням вивчення і використання кращих зразків зарубіжного досвіду.

Опрацювання нормативно-правової бази створення ЄС надає підстави для висновку, що статус, порядок формування, структура Комісії, засади та умови здійснення її компетенції, чисельність визначено установчими документами в редакції Лісабонського договору, а саме: за ст. 17 Договору про Європейський Союз і ст. ст. 244–250 Договору про функціонування Європейського Союзу. Комісія має основні повноваження, закріплені у положеннях установчих договорів, і надані згідно з рішеннями Ради та Парламенту Євросоюзу. До кола її основних повноважень включено: забезпечення виконання установчих документів, заснованих на них актів та інших джерел права ЄС; участь у нормотворчому процесі, передусім, розроблення законопроектів і висунення відповідних законодавчих ініціатив; здійснення управлінської діяльності; представлення ЄС у зовнішніх відносинах. Комісія є учасником на всіх етапах розроблення спільної політики – економічної (бюджетної, валютної, грошово-кредитної тощо), соціальної, промислової, сільськогосподарської, військової, зовнішньої, культурної на засадах спільності цінностей, цілей, завдань, а також стратегічних напрямів розвитку ЄС, прийняття рішень у складних, системних процесах європейської інтеграції. На підставі установчих документів вона має діяти в абсолютно незалежний спосіб, забезпечувати реалізацію інтересів ЄС, розвиток Спільноти та дотримання її прав. Серед головних інститутів ЄС Комісія виконує чи не найбільший обсяг функцій, зокрема: відстоює

⁵ Кисельова Л. А. Формування та реалізація державної політики у сфері архівної справи і діловодства: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління: 25. 00. 02 / Леся Анатоліївна Кисельова; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2013. 23 с.

⁶ Берковський В. Сутність та основні завдання політики держави в архівній сфері // Архіви України. 2012. № 5(281). С. 5–16; URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2012_5%28281%29 (дата звернення: 18.06.2020).

загальні інтереси ЄС і висуває належні ініціативи у цьому напрямі; забезпечує виконання договорів і заходів, які ухвалюються установами ЄС; під контролем Суду ЄС здійснює функцію нагляду за дотриманням і застосуванням норм права ЄС; реалізує координаційну, виконавську, управлінську функції; забезпечує представництво Євросоюзу на міжнародній арені, маючи повноваження на здійснення переговорів із метою укладання міжнародних угод, і представництво з третіми країнами, міжнародними організаціями, за винятком сфери спільної зовнішньої й безпекової політики та в інших випадках, визначених Договорами; розробляє щорічний бюджет ЄС і відповідає за його належне виконання; керує програмами; ініціює щорічне та багаторічне планування діяльності ЄС для досягнення міжінституційних домовленостей; співпрацює у сфері охорони правопорядку і правосуддя в кримінальних справах; здійснює консультаційну діяльність. Комісія плідно взаємодіє з інститутами ЄС, забезпечуючи їх координацію та ефективну діяльність. Ключова роль Комісії в інституційному механізмі ЄС зумовлена її повноваженнями в законотворчій діяльності, наданим їй правом на законодавчу ініціативу. Відповідно до ст. 17. Договору про Європейський Союз, законодавчі акти можуть ухвалюватися лише на підставі пропозиції Комісії, якщо інше не передбачено Договорами. І хоча у законотворчому процесі Комісії належить далеко не головна роль, тим не менше, вона надає імпульс процесу розроблення норм європейського права. Комісія також наділена правом розробляти акти вторинного права (регламенти, директиви, рекомендації, рішення). Підготовка Комісією нормативно-правових документів, повідомлень супроводжується консультаціями з іншими інститутами ЄС, державами-членами, представниками громадянського суспільства, експертами для визначення й досягнення спільних позицій і планів, розроблення й узгодження стратегій, що набувають обов'язкового характеру для всіх учасників процесу врядування. Отже, з огляду на широке коло наданих Комісії повноважень і виконуваних нею функцій, ця інституція не має аналогів у світі серед національних систем урядування. Діючи від імені Євросоюзу, Комісія виступає «охоронцем» його правової системи та правових надбань і цілком заслужено у зарубіжній доктрині має неформальну назву «двигуна європейської інтеграції». За висновком науковців, її повноваження мають стійку тенденцію до постійного розширення у зв'язку з ухваленням Радою і Парламентом нових нормативно-правових актів і, відповідно, надання їй нових прав й обов'язків⁷.

⁷ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями (2010/C 83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 22.06.2020); Стандарти європейського врядування: навч. посіб... С. 27–52; Станкевич О. І. Зазнач. твір. Яковюк І. В. Зазнач. твір.

Комісія активно займається питаннями культурної політики в Євросоюзі, розробленням її концептуальних основ, векторів, механізмів, здійсненням численних заходів у сфері культури й культурної спадщини. Її культурна політика включає законодавчі, адміністративні, організаційні, економічні, фінансові, технологічні аспекти. Модель культурної політики охоплює системні заходи, короткострокове і довгострокове планування, налагодження суспільного діалогу (досягнення консенсусу) для ефективного розвитку міжкультурної інтеграції та формування єдиного культурного простору. Культурна політика Комісії через ініційовані нею нормативно-правові документи, стратегії, програми корелюється з концепціями європейського врядування і побудови інформаційного суспільства у ЄС. Різні культурні програми і проекти в її структурі реалізують у співпраці Генеральний директорат із питань освіти, молоді, спорту і культури (Directorate-General education, youth, sport and culture, DG EAC), Генеральний директорат із комунікацій, контенту і технологій (Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, DG CONNECT) і Агенція з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури (The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency EACEA).

Варто підкреслити, що культурний аспект європейської інтеграції упродовж довгого часу не належав до її базисних основ. В епіцентрі уваги європейських лідерів він опинився наприкінці 1960-х років під впливом процесів глобалізації, деформуючого натиску суспільства споживачтва і масової культури, коли виникла нагальна потреба у нових рішеннях і підходах. Згодом Жан Моне (*фр.* Jean Omer Marie Gabriel Monnet), один з ідеологів та ініціаторів «об'єднаної Європи», змушений був визнати помилковим той факт, що під час створення ЄС велику увагу було приділено передусім політичним, економічним, юридичним питанням інтеграції. Якби знову прийшлося переосмислити весь інтеграційний процес, то він розпочав би його саме з культури, а не з економіки⁸.

У вимірах європейської регіональної політики питання розвитку культури й культурної спадщини були актуалізовані з моменту підписання лідерами держав Європейського Співтовариства Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) в лютому 1992 р. Так, у ст. 3 зазначено, що Союз поважає багатство свого культурного й мовного різноманіття та піклується про збереження і розвиток європейської культурної спадщини⁹.

⁸ The New Renaissance. Report of the «Comité des sages». Reflection group on bringing Europe's cultural heritage online. Brussels, 2011. P 1. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/79a38a23-e7d9-4452-b9b0-1f84502e68c5> (дата звернення: 12.05.2020).

⁹ Договір о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 г. (с изм. и доп. от 13 декабря 2007 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 28.06.2020).

До 2000 р. культурна політика переважно розгорталася навколо короткострокових програм, в яких Комісія визначила 3 ключові пріоритети: європейська книга, художня творчість, культурна спадщина. Наразі йдеться про програми:

– «Калейдоскоп» (1996–1998, Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope), що передбачала підтримку художньої творчості, поширення знань про європейську культуру;

– «Аріан» (1997–1999, Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane), націлену на розширення співпраці держав-членів у книжковій справі та перекладацькій діяльності для пропаганди творів літератури, історії європейських народів;

– «Рафаель» (1997–2000, Decision No 2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (The Raphael Programme), яка виконувалася з метою посилення збереженості європейської культурної рухомої й нерухомої спадщини (архівів, бібліотечних і музейних зібрань, археологічних наземних і підводних об'єктів, архітектурних пам'яток і культурних ландшафтів), удоступнення громадян до культурних надбань, виховання у них бережливого ставлення до пам'яток культури¹⁰. Успішна реалізація цих програм розширила можливості визначення стратегічних перспектив, цілей і завдань культурного будівництва в Європі. Таким чином, логіка інтеграційних процесів на європейському континенті зумовила поступове розширення компетенції інститутів ЄС у культурній сфері та засвідчила, що офіційна культурна політика перемістилися на перші позиції, а культура розглядається як один із ключових чинників взаємодії держав-членів ЄС. Розвитку цих тенденцій значною мірою посприяло прийняття Хартії основних прав Європейського Союзу і Лісабонського договору.

¹⁰ Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope). URL: [http://data.europa.eu/eli/dec/1996/719\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/1996/719(1)/oj) (дата звернення: 03.07.2020); Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane). URL: <http://data.europa.eu/eli/dec/1997/2085/oj> (дата звернення: 03.07.2020); Decision No 2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (the Raphael programme). URL: <http://data.europa.eu/eli/dec/1997/2228/oj> (дата звернення: 05.07.2020).

Хартія основних прав Європейського Союзу (2000, Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000/C 364/01, далі – Хартія), ухвалена за участі Європейського Парламенту, Європейської Ради і Єврокомісії, – перший в історії ЄС універсальний правовий документ, мета якого полягає у повному регулюванні прав людини – громадянських, політичних, соціальних, економічних, культурних на наднаціональному рівні. Її нерідко називають європейським «Біллем про права». У преамбулі Хартії наголошується, що Євросоюз ґрунтується на неподільних і загальних цінностях – гідності людини, свободи, рівності, солідарності, спирається на принципи демократії й правової держави і ставить людину в основу своєї діяльності, засновуючи громадянство ЄС і створюючи простір свободи, безпеки, правосуддя. Хартія, як один із найсучасніших інструментів охорони основоположних прав людини, не тільки включає права особистого й політичного характеру, їх процесуальні гарантії, а й містить певні новації, зокрема, до основних прав віднесено право громадян ЄС на належне управління (ст. 41, *англ.* right to good administration). Положеннями Хартії гарантується захист особистих даних (ст. 8), в гуманітарній сфері – свобода щодо художньої творчості, науково-дослідної діяльності, дотримання свободи викладання у вузах (ст. 13). За ст. 22 Хартії Євросоюз поважає культурне, релігійне й мовне різноманіття. Згідно зі ст. 42 кожен громадянин або громадянка ЄС, фізична або юридична особа, яка проживає або її місцеперебування офіційно зареєстроване в одній із держав-членів, має право доступу до документів Європейського парламенту, Ради та Європейської комісії¹¹. З прийняттям Лісабонського договору Хартія набула статусу первинного джерела права ЄС (ст. 6(1) Договору про ЄС).

Концепція прав людини є базовим, невід’ємним компонентом системи управління, формування й реалізації державної політики і державно-владних відносин у ЄС. Їй приділено особливу увагу як головній передумові розвитку міжкультурного діалогу, збереження культурного різноманіття, розбудови культури й примноження культурних надбань Європи. Свідченням цього є підготовлена Комісією у розпал інституційних реформ і прийнята нею у липні 2001 р. Біла Книга «Європейське врядування» (European governance. A white paper COM (2001) 428 final, далі – Біла книга). У документі поняття «врядування» (*англ.* governance) означає правила, процеси, поведінку, що впливають на те, яким чином застосовується влада на європейському рівні, особливо в питаннях відкритості, участі, підзвітності, ефективності, узгодженості. Біла книга містить низку пропозицій і рекомендацій щодо зміцнення демократії в Європі та підвищення легітимності владних інститутів ЄС шляхом удосконалення регуляторної політики, активного і якісно-

¹¹ Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C 364/01). URL: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2007/oj (дата звернення: 12.05.2020).

го залучення громадянського суспільства до розроблення й реалізації європейської публічної політики, посилення ролі ЄС у міжнародних відносинах. В її змісті представлено і розкрито сутність 5-ти базових принципів, що становлять основу європейської концепції «належного врядування» (*англ.* good governance): відкритість (*англ.* openness, інституції повинні працювати відкрито, активно обмінюватися інформацією з державами-членами і відносно самої діяльності ЄС, подавати інформацію мовою доступною й зрозумілою широкому загалу); участь (*англ.* participation, якість, релевантність і ефективність політики ЄС істотно залежить від участі широкого кола осіб та організацій на всьому шляху її творення – від планування до впровадження); підзвітність (*англ.* accountability, базується на засадах права європейців на належне управління згідно з положеннями Хартії основних прав Європейського Союзу і передбачає, що роль інституцій у законодавчому і виконавчому процесах має бути зрозумілою, більшої ясності й відповідальності вимагається від держав-членів, усіх учасників процесів розроблення й впровадження політики ЄС на будь-якому рівні); ефективність (*англ.* effectiveness, політика має бути ефективною, своєчасною, втілюватися на підставі чітких завдань, оцінок майбутнього, з використанням попереднього досвіду; реалізація цього принципу також залежить від впровадження політики ЄС на пропорційній основі та від того, чи рішення приймаються на найбільш доречному рівні); узгодженість (*англ.* coherence, політика та всі рішення повинні бути зрозумілими, особливо з урахуванням обсягу завдань, розширення Євросоюзу, викликів і проблем сучасного світу). Отже, Комісією сформульовано принципи, що у взаємозв'язку є визначальними для впровадження ефективних форм європейського врядування, зміцнення демократії й верховенства права у державах-членах і мають поширюватися на всі рівні влади – європейський, національний, регіональний, місцевий. Вони суттєво доповнили й підсилили дію базових принципів права ЄС – пропорційності та субсидіарності¹².

Завершальним етапом закріплення культурної політики ЄС у нормативних актах стало ухвалення Лісабонського договору (Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства, Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the

¹² Комісія Європейських Співтовариств. Європейське врядування – Біла книга. COM (2001) 428 остаточна редакція. Брюссель, 25.07.2001. URL: [pravo.org.ua > files > konstutyc](http://pravo.org.ua/files/konstutyc) (дата звернення: 25.07.2020); European governance – A white paper /* COM/2001/0428 final */. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52001DC0428> (дата звернення: 27.07.2020); Стандарти європейського врядування... Знач. твір; Корженко В. В. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance... Знач. твір.

European Community). У преамбулі Договору про Європейський Союз підкреслено значущість культурного, релігійного і гуманістичного спадку Європи, з якого розвинулися загальні цінності непорушності та невідчужуваності прав особистості, свобода, демократія, рівність і верховенство права. За ст. 167 Розділу XIII Договору про функціонування Європейського Союзу (змінений колишній Договір про заснування Європейського Співтовариства) встановлено, що Євросоюз сприяє розквіту культури держав-членів, при цьому поважає їхнє національне й регіональне розмаїття і водночас наголошує на спільній культурній спадщині. Дії Євросоюзу спрямовані на заохочення співпраці між державами-членами і, при необхідності, на підтримку й доповнення їхньої діяльності у таких сферах: поліпшення знань, поширення культури та історії європейських народів; збереження і охорона культурної спадщини європейського значення; некомерційний культурний обмін; сприяння мистецькій і літературній творчості, у т. ч. в аудіовізуальному секторі. Союз та держави-члени заохочують співпрацю у сфері культури з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями у сфері культури і, зокрема, з Радою Європи. У пунктах 4–5 цієї статті зазначено, що, відповідно до інших положень Договорів, Союз враховує культурні аспекти, зокрема, з метою дотримання поваги і підтримки розмаїття культур. Для досягнення цілей Європейський Парламент і Рада за звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Комітетом регіонів ухвалюють заохочувальні заходи, за винятком гармонізації законів і підзаконних актів держав-членів, Рада за пропозицією Комісії – відповідні рекомендації. У ст. 6 Договору про функціонування Європейського Союзу серед сфер, в яких Союз має повноваження вживати дії для підтримки, координації та доповнення дій держав-членів, підтверджено його повноваження у сфері культури¹³. Таким чином, культура не входить до виключної компетенції ЄС. Положеннями Лісабонського договору передбачено у сфері культурної політики саме міждержавний підхід, автономію держав-учасниць в її здійсненні, домінуючу роль національних урядів при додаткових функціях з боку ЄС, законотворчої, організаційної та фінансової діяльності його інститутів. Держави-члени повинні дотримуватися принципів, норм, стандартів управління у сфері культури, визначених європейськими нормативно-правовими актами. Втім, форми і методи правового регулювання у сфері культури кожна країна ЄС визначає згідно зі своїм історичним досвідом, традиціями у законодавчій і виконавчій системах, політичним, економічним, соціальним, культурним потенціалом.

¹³ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями (2010/C 83/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 22.06.2020).

З кінця 1990-х років у ЄС прийнято значну кількість ініційованих Комісією актів вторинного права, стратегічних документів, присвячених питанням побудови інформаційного суспільства, що певною мірою вплинули на політику ЄС і держав-членів у сфері культури та культурної спадщини. Це, зокрема: «Європа – інформаційне суспільство для всіх» (1999), «eEurope 2002», «eEurope 2005», «i2010: Інформаційне суспільство та медіа для подальшого зростання і нових робочих місць» (2005), «eEurope 2020: Цифровий порядок денний для Європи» (2010), «Європа 2020. Стратегія розумного, стійкого та всеохоплюючого зростання» (2010), «Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи» (2015), «Рекомендація щодо надання доступу до наукової інформації» (2012), «Рамкова програма Горизонт 2020» (2014), «Новий європейський порядок денний для культури» (2018) тощо. Ці документи орієнтовані на досягнення глобальної конкурентоспроможності ЄС: шляхом посилення інноваційного потенціалу і забезпечення збалансованого економічного зростання держав-членів, цифровізації економіки та інших сфер життєдіяльності європейського суспільства і пріоритетного розвитку найперспективніших трендів інформаційно-комунікаційних технологій; поширення європейського цифрового контенту та сприяння культурній різноманітності у глобальних мережах; упровадження е-урядування як одного з ключових інструментів ефективності державного управління і надання послуг; зміцнення позицій ЄС у галузі наукових досліджень, упровадження сучасних моделей «відкрита наука» і «відкриті інновації», забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень та їхніх результатів, наукових публікацій із застосуванням цифрових технологій та інноваційних онлайн послуг, досягнення нового рівня освіти, комунікації, покращення якості життя громадян. У сфері культури актуалізовано реалізацію довгострокової амбітної програми, що передбачає: формування і зміцнення єдиного європейського культурного простору (European Cultural Area) на ґрунті культурної спадщини європейського континенту, включення в його межі архівів, музеїв, бібліотек, навчальних закладів, культурних і науково-дослідних установ; розроблення і реалізацію потужних міждержавних проєктів, рамкових програм з оцифрування і створення інтегрованих цифрових ресурсів культурної спадщини; забезпечення онлайн доступу громадян до цифрового культурного контенту. Суттєвою особливістю зазначених документів є їх взаємопов'язаність, ієрархічність, фахове застосування методики стратегічного планування. Модель стратегічного планування в ЄС – це чітко сформована ієрархічна система стратегічних документів на довгостроковий і середньостроковий періоди. Необхідно підкреслити, що практично в усіх інтеграційних стратегіях ЄС присутній компонент культурної політики. У питаннях, де аспекти застосування стратегій у сфері культури, культурної спадщини перети-

наються з іншими сферами або галузями життєдіяльності європейського суспільства, відбувається пошук консенсусних рішень – узгодження підходів, кореляція з відповідними нормативно-правовими актами, заваданнями, заходами, технологіями практичної реалізації програм або проєктів.

На початку 2000-х років Комісія долучилася до прийняття важливих нормативно-правових документів для архівної сфери ЄС: Регламенту (ЄС) № 1049/2001 Європейського Парламенту і Ради від 30 травня 2001 р. про публічний доступ до документів Європейського Парламенту, Ради і Комісії (Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents) і Рекомендації Ради Європейського Союзу (2005/835/ЄС) від 14 листопада 2005 р. щодо пріоритетних дій, спрямованих на активізацію співпраці в архівній справі (Council recommendation of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe (2005/835/ЄС)¹⁴. Названі акти вторинного права у взаємозв'язку з нормативними документами Ради Європи – Рекомендацією № R (2000) 13 від 13 липня 2000 р. стосовно європейської політики доступу до архівів, Рекомендацією Rec (2001) 15 від 31 жовтня 2001 р. «Про викладання історії у ХХІ ст. у Європі», Рекомендацією N Rec (2002) 2 від 21 лютого 2002 р. «Про доступ до офіційних документів» – започаткували створення ефективної системи управління документацією на принципах прозорості (*англ.* transparency), відкритості, доступності, спрямували співпрацю держав-членів за такими актуальними й перспективними напрямками: забезпечення збереженості та запобігання втратам в європейських архівах; поглиблення міждисциплінарних наукових досліджень щодо подальшого розвитку електронного й аудіовізуального архівування, оцифрування об'єктів архівної спадщини, підготовки стандартів і форматів роботи з цифровими і оцифрованими документами; створення і підтримка Інтернет-порталу, який уможливило міжнародний доступ до документів і архівів ЄС; поширення кращого досвіду щодо розроблення архівного законодавства, особливо з питань управління в архівах, доступу до архівних інформаційних ресурсів; захист, збереження, удосупнення об'єктів аудіовізуальної спадщини і, зокрема, вирішенню цих питань посприяло прийняття Рекомендації Європейського парламенту і Ради від 16 листопада 2005 р. про кінема-

¹⁴ Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj> (дата звернення: 25.05.2020); Council recommendation of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe (2005/835/ЄС). URL: <http://data.europa.eu/eli/reco/2005/835/oj> (дата звернення: 25.05.2020).

тографічну спадщину і конкурентоспроможність пов'язаної з нею промислової діяльності (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities (2005/865/CE)¹⁵.

Початок XXI ст. у Євросоюзі позначений посиленням уваги до питань культури і культурної спадщини як потужних інструментів міжкультурного діалогу та взаємозбагачення культури народів Європи, зміцнення європейської ідентичності. Культурна політика в умовах розширення ЄС виразно набувала системного характеру, базованого на розумінні її розробників, що культура є ключовим компонентом фундаменту загальноєвропейської інтеграції. Культурна співпраця між державами-членами ЄС охопила достатньо широке коло напрямів: розроблення загальної культурної політики; розбудова європейської культури, підтримка розвитку сучасних видів культурної й мистецької діяльності; вироблення конкурентоспроможної на світовому ринку культурної продукції; цифрові трансформації, пов'язані з впровадженням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і онлайн сервісів; охорона, збереження, дослідження, удосконалення, актуалізація культурної спадщини, її складових – аудіовізуальної та архівної спадщини; переміщення культурних цінностей у межах ЄС; повернення культурних цінностей, незаконно переміщених із території ЄС. Активною і результативною у цих процесах була участь Комісії. У травні 2007 р. Комісія запропонувала європейську стратегію для сфери культури, засновану на 3-х принципах: культурне різноманіття і міжкультурний діалог; культура як каталізатор творчості; культура як ключовий компонент міжнародних зв'язків. Серед її важливих ініціатив і заходів, що істотно вплинули на формування стратегії сучасної культурної політики ЄС, є:

– Програма «Культура–2000» (Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000), спочатку була розрахована на 5-ти річний термін (2000–2004) реалізації, згодом продовжена на 2005–2006 рр. (Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council amending Decision No 508/2000/EC of 14 February 2000 establishing the «Culture 2000» programme. *COM/2003/0187 final – COD 2003/0076*/). Мета програми – створення єдиного європейського культурного простору і розширення культурного діалогу в межах ЄС на основі нового бачення європейської культури у вимірах глобального світу, її включення в систему ринкових відносин при одночасному посиленні уваги з

¹⁵ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities. (2005/865/CE). URL: <http://data.europa.eu/eli/reco/2005/865/oj> (дата звернення: 18.07.2020).

боку держави, впровадження нових підходів до культурної діяльності Спільноти; предметні сфери реалізації: мистецтво, література, культурна спадщина, історія культури; пріоритетні напрями: сприяння співпраці між діячами мистецтва, культури та установами культури ЄС; підтримка творчості та нових форм художнього самовираження у координатах мультимедіа; створення умов для всебічного удоступнення і популяризації об'єктів європейської культурної спадщини, що зберігаються в архівах, музеях, бібліотеках, впровадження інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій для їх збереженості та актуалізації; підвищення ролі культури як чинника сталого соціально-економічного розвитку ЄС шляхом широкого залучення громадян держав-членів до надбань європейської культури, культурної спадщини, пізнання європейської історії; проведення і координація під егідою Комісії спільних заходів (виставок, фестивалів, наукових форумів) за тематикою: «культура і туризм»; «культура, освіта, молодь»; «культура і зайнятість», «культура і внутрішній ринок», «культура і наукові дослідження»; розвиток культурного співробітництва з третіми країнами та міжнародними організаціями тощо;

– Програма «Культура 2007–2013» (Decision No 1855/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 establishing the Culture Programme (2007 to 2013)). Мета програми – підвищення значущості єдиного культурного простору, що має сприйматися громадянами ЄС на основі спільної культурної спадщини, широкого й якісного культурного співробітництва між державами-членами; пріоритетні напрями програми: сприяння транснаціональній мобільності діячів культури й мистецтва, транснаціональному руху в межах ЄС створених ними творів; популяризація творів мистецтва та інших результатів культурної й мистецької діяльності з метою поглиблення міжкультурного діалогу; збирання, збереження, використання інформації про культурне співробітництво на європейському рівні, її поширення через Інтернет тощо;

– Програма «Креативна Європа» (2014–2020), (Regulation (EU) No 1295/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing the Creative Europe Programme (2014 to 2020) and repealing Decisions No 1718/2006/EC, No 1855/2006/EC and No 1041/2009/EC. Text with EEA relevance) – рамкова програма щодо підтримки й розвитку культурного, творчого, аудіовізуального секторів, діяльність яких базується на створенні культурних цінностей, творів мистецтва, на інших формах художньої творчості; до зазначених секторів включено: архіви, бібліотеки, музеї, культурну спадщину, кіномистецтво, телебачення, мультимедіа, виконавське мистецтво, музичне мистецтво, твори архітектури, літератури, дизайн, видавничу справу, художні ремесла, фестивалі тощо; цілі програми: охорона, роз-

виток, просування європейського культурного, мовного різноманіття та європейської культурної спадщини; підвищення конкурентоспроможності європейських культурного, творчого, аудіовізуального секторів із метою забезпечення їх стійкого і всебічного зростання, ефективного функціонування на транснаціональному і міжнародному рівнях; сприяння транснаціональній мобільності діячів культури й мистецтва, широкому розповсюдженню створених ними творів у ЄС та за його межами; впровадження у зазначені сектори інновацій, сучасних моделей управління, бізнесу на основі широкої співпраці держав-членів; структурно програма містить підпрограми: «Медіа», орієнтовану на популяризацію й поширення аудіовізуальних творів; «Культура», у рамках якої передбачено підтримку й просування сектору культури; у програмі окреслено міжгалузевий напрям співробітництва, що включає: транснаціональний обмін досвідом відносно формування креативного середовища у сферах культури та мистецтва, підготовку і реалізацію спільних навчальних, наукових міждисциплінарних програм, проведення досліджень загальної культурної політики у межах ЄС і національної у державах-членах, ринку праці, можливостей створення нових робочих місць, визначення фінансових механізмів підтримки та розвитку творчих індустрій тощо; у рамках програми передбачено фінансування програм: «Європейська столиця культури», премій у галузі літератури, архітектури, культурної спадщини тощо¹⁶;

– проголошення 2018 року «Європейським роком культурної спадщини», (Decision (EU) 2017/864 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 on a European Year of Cultural Heritage (2018) – документ, націлений на координацію діяльності держав-членів щодо комплексного захисту, збереження, відновлення, використання і популяризації європейської культурної спадщини як стратегічного ресурсу сталого розвитку ЄС, посилення співпраці у питаннях протидії незаконній торгівлі культурними цінностями, навмисному знищенню культурних об'єктів у зонах ведення бойових дій. Культурна спадщина за поданим тлумаченням охоплює широкий спектр ресурсів, успадкованих від минулого, в усіх аспектах і формах – матеріальних, нематеріальних і цифрових (цифрових за походженням і оцифрованих), вклю-

¹⁶ Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000. URL: [http://data.europa.eu/eli/dec/2000/508\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/2000/508(1)/oj) (дата звернення: 17.07.2020); Decision No 1855/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 establishing the Culture Programme (2007 to 2013). URL: <http://data.europa.eu/eli/dec/2006/1855/oj> (дата звернення: 21.07.2020); Regulation (EU) No 1295/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing the Creative Europe Programme (2014 to 2020) and repealing Decisions No 1718/2006/EC, No 1855/2006/EC and No 1041/2009/EC. Text with EEA relevance. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1295/oj> (дата звернення: 22.07.2020).

чаючи пам'ятки історії, культури, народної творчості, садово-паркової архітектури, визначні місця, колекції архівів, музеїв, бібліотек, а також спадщину кіномистецтва¹⁷;

– «Новий європейський порядок денний для культури» (A New European Agenda for Culture. COM/2018/267 final). У повідомленні Комісії Європейському Парламенту, Європейській Раді, Раді, Європейському економіко-соціальному комітету і Комітету регіонів визначено на перспективу 3 стратегічні цілі та відповідні дії у соціальному, економічному, зовнішньому вимірах для подальшого розвитку і зміцнення загальноєвропейської інтеграції, активізації співробітництва держав-членів щодо розбудови цілісного європейського культурного простору: *в соціальному вимірі*: мета – використання консолідуючої ролі культури і культурного різноманіття для зміцнення соціальної згуртованості та добробуту громадян ЄС; дії: сприяти розширенню можливостей доступу до надбань європейської культури й мистецтва, культурних подій, участі в культурних заходах; заохочувати мобільність у сфері культури й художньої творчості; активно популяризувати культурну спадщину Європи, підвищувати поінформованість населення про спільну історію й цінності, зміцнювати почуття європейської ідентичності; *в економічному вимірі*: мета – підтримка творчості в культурі, освіті, інноваціях, а також для створення робочих місць і економічного зростання; дії: сприяти поширенню культури, творчості, інновацій у формальній і неформальній освіті й навчанні, у безперервному навчанні, підвищенні фахового рівня громадян для формування професійної основи кадрового потенціалу сучасної високотехнологічної економіки; забезпечити діячам культури і мистецтва доступ до інновацій, фінансування, справедливої винагороди; впроваджувати й популяризувати навички, необхідні для культурного й творчого секторів, включаючи традиційні, спеціальні фахові, підприємницькі, компетенції у сфері цифрових технологій; *у зовнішньому вимірі*: мета – зміцнення міжнародних культурних зв'язків, дії: всебічно підтримувати розвиток культури у зовнішній політиці ЄС; зміцнювати міжкультурний діалог для досягнення конструктивної, демократичної взаємодії та суспільної злагоди; розширити співпрацю і комунікації у сфері культурної спадщини.

У документі наголошується, що цифрова революція уможливила нові інноваційні форми художньої творчості, демократичний доступ до культури та культурної спадщини, нові способи використання культурного контенту. З огляду на ці реалії Комісія приступила до розроблення нової стратегії (Digital 4 Culture strategy) ЄС, в якій передбачається подати пропозиції до авторського права, подальшого розвитку аудіо-

¹⁷ Decision (EU) 2017/864 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 on a European Year of Cultural Heritage (2018). URL: <http://data.europa.eu/eli/dec/2017/864/oj> (дата звернення: 23.07.2020).

візуального сектору та ефірного мовлення у рамках Стратегії єдиного цифрового ринку і таким чином сформувавши основу для спільних майбутніх дій¹⁸.

Доцільно підкреслити, що Комісією проведено змістовну і значну за обсягом роботу щодо оцифрування європейської культурної спадщини. Розроблено і прийнято акти вторинного права (директиви, рекомендації), стратегічні документи, здійснені організаційні заходи для інфраструктурного забезпечення оцифрування, розвитку державно-приватного партнерства. Також Комісією ініційовано й реалізовано чимало програм і проєктів, орієнтованих на створення інтегрованих цифрових ресурсів європейської культурної спадщини, її представлення у глобальних інформаційних мережах, упровадження сучасних сервісів онлайн доступу громадян ЄС до цифрового контенту. Серед напрацювань Комісії особливий інтерес становить Рекомендація Комісії від 27 жовтня 2011 р. щодо оцифрування та онлайн доступу до культурних цінностей і збереження їх у цифровій формі (Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. 2011/711/EU, далі – Рекомендація). У документі окреслено сучасні принципи, пріоритети, правові, організаційні, технологічні заходи для комплексного вирішення питань виявлення, збереження, удоступнення об'єктів культурної спадщини у цифровій формі, зміцнення міждержавного співробітництва за цими напрямками. Положеннями Рекомендації охоплено достатньо широке коло глобальних питань збереження інформаційних ресурсів у цифровій формі, вирішення яких пов'язано з розробленням цифрових стратегій, політики управління, правовою базою (правом інтелектуальної власності), відкритим доступом, застосуванням новітніх цифрових технологій, стандартів, передових практик. У Рекомендації постульовано цілісний підхід до «життєвого циклу» об'єктів цифрової культурної спадщини. Йдеться про принцип безперервності (continuity of the digital heritage) – базовий принцип функціонування цифрової спадщини, послідовне дотримання якого вимагає впродовж повного «життєвого циклу» (від створення і до отримання безпосереднього доступу) здійснювати комплексні заходи для забезпечення її збереженості. Оцифрування і збереження культурної спадщини, до якої включено друковані видання (книги, журнали, газети), архівні документи, фотографії, звукові та аудіовізуальні твори, архітектурні пам'ятки, визначено ключовим аспектом цифрової стратегії ЄС. Для її реалізації державам-членам пропонується здійснити низку спеціальних заходів за такими напрямками:

¹⁸ A New European Agenda for Culture. COM/2018/267 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A267%3AFIN> (дата звернення: 05.05.2020).

– оцифрування: його організація і фінансування: збирати та аналізувати інформацію про поточне й заплановане оцифрування об'єктів культурної спадщини, розробити чіткі кількісні показники щодо їх переведення у цифровий формат в архівах, бібліотеках, музеях і здійснювати постійний моніторинг за цими процесами; розвивати партнерські відносини між установами культури та приватним сектором із метою формування додаткових джерел фінансування;

– оцифрування і онлайн доступ до об'єктів, що належать до суспільного надбання: покращити умови доступнення цих об'єктів через можливості повторного використання у некомерційних і комерційних цілях, забезпечення незмінності їхнього правового статусу після оцифрування; вживати заходи щодо обмежень у застосуванні різних засобів візуального захисту, що знижують зручність використання оцифрованих об'єктів;

– оцифрування і онлайн доступ до об'єктів, що охороняються авторським правом: прийняти директиву про використання, т. зв. «сирітських творів», тобто творів, автори яких невідомі, створити умови для пошуку цих творів за європейськими онлайн базами, зокрема за ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works); розробити правові умови для широкомасштабного ліцензування творів, що не користуються комерційним попитом, і забезпечити їх транскордонне доступнення;

– «Європіана»: враховуючи невпинно зростаючий попит користувачів на універсальні інформаційні ресурси, подбати про подальше розгортання і удосконалення проєкту «Європіана», залучати до участі у ньому не тільки архіви, музеї, бібліотеки, галереї, а й стимулювати видавців, інших правласників передавати свій контент на її платформу; створювати й зміцнювати національні агрегатори для представлення якісного контенту в «Європіані»;

– цифрове збереження: розробити стратегії довготривалого збереження цифрових ресурсів; переглянути національне законодавство для того, щоб передбачити у ньому багаторазове копіювання творів установами культурної спадщини і перенесення на нові технологічні платформи цифрових інформаційних ресурсів із метою їх збереженості; розвивати співробітництво і координувати національні програми з оцифрування культурної спадщини Європи в архівах, музеях, бібліотеках; обмінюватися досвідом і технологіями, погоджувати стандарти, вдосконалювати компетенцію роботи з цифровим контентом, підтримувати постійні консультації та здійснювати моніторинг ситуації на локальному і міждержавному рівнях.

У Додатку №1 до Рекомендації зазначено, що державно-приватні партнерські відносини для оцифрування необхідно будувати за принципами поваги до права інтелектуальної власності, відповідності

правилам конкуренції у Євросоюзі, доступності оцифрованих об'єктів через «Європіану», прозорості процесу налагодження відносин і укладання угод. Комісія зобов'язала держави-члени раз на 2 роки звітувати про здійснені ними заходи згідно з положеннями Рекомендації¹⁹.

Не можна обійти увагою і провідну роль Комісії у вирішенні широкого кола питань оцифрування об'єктів культурної спадщини, пов'язаних із застосуванням норм авторського права і суміжних прав. Ця діяльність здійснюється Комісією у межах регіональної моделі цифрових трансформацій, в якій ключовими аспектами є Єдиний цифровий ринок і зумовлений його розвитком мультиплікаційний ефект цифровізації різних сфер життєдіяльності європейського суспільства. В умовах побудови інформаційного суспільства, динамічного розповсюдження цифрових технологій виникла нагальна потреба у розробленні нових правових конструкцій для забезпечення належного рівня охорони й захисту прав творців інтелектуальних і культурних цінностей. З іншого боку, урізноманітнення інформаційних запитів найширших верств населення і невпинне зростання попиту на вільний доступ до інформації, знань, цифрового контенту культурної спадщини у всьому багатстві її видового складу посилили увагу до проблемних питань досягнення балансу приватних і публічних інтересів. Побудові правової основи оцифрування зазначених об'єктів культурної спадщини посприяли розроблені за участі Комісії Директива 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві (Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society) («Infosoc Directive»), Директива 2012/28/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 р. про деякі випадки дозволеного використання «сирітських творів» (Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works), Директива (ЄС) 2019/790 Європейського Парламенту і Ради від 17 квітня 2019 р. про авторське право і суміжні права в єдиному цифровому ринку, яка доповнює Директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС (Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC), «Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи»

¹⁹ Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. 2011/711/EU. URL: <http://data.europa.eu/eli/reco/2011/711/oj> (дата звернення: 20.05.2020).

(Digital Single Market Strategy for Europe) та повідомлення «До сучасних більш європейських умов охорони авторського права» (Towards a modern, more European copyright framework) тощо. У цих документах виразно відбилася специфіка сучасної законодавчої практики у сфері авторського права і суміжних прав ЄС, для якої характерним є посилення режиму правової охорони в інтересах творців і правовласників інтелектуальних продуктів у взаємозв'язку з пошуком шляхів умов покращення доступу користувачів до цифрового культурного контенту у контексті дотримання основоположних прав і свобод людини, обґрунтованих ЄС ініціатив під гаслом «Інформаційне суспільство для всіх».

Отже, Комісія, з огляду на значний обсяг наданих їй повноважень, виключне право на законодавчу ініціативу, виконання численних функцій займає надзвичайно важливе місце в інституційній системі ЄС. За її ініціативи прийняті принципові політичні рішення, розроблені та впроваджені перспективні законодавчі документи, нові ефективні механізми публічного врядування, стратегічного управління і стратегічного планування, здійснені численні культурні програми й заходи, які не тільки визначили домінування культурних імперативів, а й істотно вплинули на загальний розвиток європейської культури, надаючи їй універсального значення у процесах загальноєвропейської інтеграції. Реалізована Комісією політика єднання громадян ЄС навколо культурної спадщини з апеляцією до перевірених часом базових європейських цінностей сприяє збереженню культурного різноманіття, міжкультурному діалогу, зміцненню соціальної консолідації та європейської ідентичності – особливо актуальних чинників в умовах культурного, мовного, етнічного і релігійного розмаїття європейського суспільства. Цілком очевидно, що визначена інститутами ЄС у співпраці з державами-членами стратегічна мета – створення єдиного культурного простору – набуває реального втілення. Навіть побіжний аналіз проблематики досліджуваної теми виразно свідчить про результативність і перспективність діяльності Комісії щодо законодавчого і проектного супроводу оцифрування та створення інтегрованих цифрових ресурсів європейської культурної спадщини, забезпечення всебічного доступу до цифрового культурного контенту, поширення сучасних стандартів, технологій цифрового збереження. Цей досвід потрібно уважно вивчати і, узгодивши його з загальнодержавними довгостроковими пріоритетами, стратегіями, враховувати при вирішенні завдань і проблем інноваційного розвитку архівної справи України відповідно до потреб державотворення, побудови інформаційного суспільства, формування національної пам'яті, історичної культури українських громадян.

REFERENCES

1. Berkovsky, V. (2012). Sutnist ta osnovni zavdannia polityky derzhavy v arkhivnii sferi [The essence and main tasks of state policy in archival sphere]. *Arkhivy Ukrainy*, 5, 5–16. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2012_5%28281%29__1 [in Ukrainian].
2. Bondarets, M. V. (2019). Transformatsiia priorytetiv kulturnoi polityky Yevrosoiuzu [Transformation of cultural policy priorities of the European Union]. *Naukove myslennia: zbirnyk statei*, 21–27. Retrieved from <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik33.pdf> [in Ukrainian].
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C 364/01). Retrieved from http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2007/oj [in English].
4. Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2011/711/EU). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reco/2011/711/oj> [in English].
5. Cook, T. (2001). Archival science and Postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science*, 1, 3–24. Retrieved from <http://www.mybestdocs.com/cook-t-postmod-p1-00.htm> [in English].
6. Council recommendation of 14 November 2005 on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe (2005/835/EC). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reco/2005/835/oj> [in English].
7. Dean, K. (n.d.) Digitizing the modern archive. Retrieved from <https://rkroundtable.org/2014/06/30/digitizing-the-modern-archive>. [in English].
8. Decision (EU) 2017/864 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 on a European Year of Cultural Heritage (2018). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dec/2017/864/oj>. [in English].
9. Decision No 1855/2006/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 establishing the Culture Programme (2007 to 2013). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dec/2006/1855/oj> [in English].
10. Decision No 2085/97/EC of the European Parliament and of the Council of 6 October 1997 establishing a programme of support, including translation, in the field of books and reading (Ariane). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dec/1997/2085/oj> [in English].
11. Decision No 2228/97/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1997 establishing a Community action programme in the field of cultural heritage (the Raphael programme). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/dec/1997/2228/oj> [in English].
12. Decision No 508/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 14 February 2000 establishing the Culture 2000. Retrieved from [http:// data.europa.eu/eli/dec/2000/508\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/2000/508(1)/oj) [in English].
13. Decision No 719/96/EC of the European Parliament and of the Council of 29 March 1996 establishing a programme to support artistic and cultural activities having a European dimension (Kaleidoscope). Retrieved from [http://data.europa.eu/eli/dec/1996/719\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/1996/719(1)/oj) [in English].
14. Delmas, B. (2001). Archival science facing the information society. *Archival science*, 1, 25–37. [in English].
15. *Derzhavne upravlinnia: pidruchnyk* (2 vols.) (2013) [Public administration: textbook: in 2 volumes]. Kyiv–Dnipropetrovsk: NADU. [in Ukrainian].

16. Dogovor o Evropeyskom Soyuze. Maastricht, 7 fevralia 1992 g. (s izmeneniami i dopolneniyami ot 13 dekabrya 2007 g. (2007) [Treaty on the European Union. Maastricht, 7 February 1992 (amended on 13 December 2007)]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text [in Russian].
17. Edmondson, R. (2016). *Audiovisual archiving: philosophy and principles* (3rd ed.). Paris. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973> [in English].
18. European governance A white paper /*COM/2001/0428 final*/. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52001DC0428> [in English].
19. Green, M. A. (2009). The Power of Archives: Archivists' Values and Value in the Post-Modern Age. *American Archivist*, 72(1), 17–41. Retrieved from <https://americanarchivist.org/toc/aarc/72/1> [in English].
20. Hotsi, S. (2007). *Yevropeiska Komisiia. Protsesy ukhvalennia rishen i vykonavchi povnovazhennia* [The European Commission. Decision-making processes and executive powers]. Kyiv: «K.I.S.». [in Ukrainian].
21. Hrytsiak, I. A. (2006). *Yevropeiske upravlinnia: teoretyko-meodolohichni zasady: monohrafiia* [European governance: theoretical and methodological principles: monograph]. Kyiv: «K.I.S.». [in Ukrainian].
22. Hrytsiak, I. A., Orzhel, O. Yu., Hladkova, S. M. et al (2011). *Standarty yevropeiskoho vriaduvannia: navchalny posibnyk* [Standards of European governance: textbook]. Kyiv. [in Ukrainian].
23. Iakoviuk, I. V. (2014). *Yevropeiska komisiia: poriadok formuvannia i povnovazhennia* [European Commission: the order of formation and powers]. *Yurydychny naukovy elektronny zhurnal*, 6, 273–276. Retrieved from <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=27/> [in Ukrainian].
24. Iurynets, Yu. L. (2014). *Adaptatsiia zakonodavstva Ukrainy u sferi rehuliuвання arkhivnoi spravy do pryntsyviv i norm yevropeiskoho prava* [Adaptation of the legislation of Ukraine in the field archival affairs to the principles and norms of European law]. *Pravova informatyka*, 3(43), 77–83. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pinform_2014_3_12 [in Ukrainian].
25. Komisiia Yevropeyskykh Spivtovarystv. *Yevropeiske vriaduvannia – Bila knyha. COM (2001) 428 ostatochna redaktsiia*. Briussel, 25.07.2001. (2001). Retrieved from [pravo.org.ua > files > konstutyc](http://pravo.org.ua/files/konstatyuc). [in Ukrainian].
26. *Konsolidovani versii Dohovoru pro Yevropeyskyi Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu z protokolamy ta deklaratsiiamy (2010/S 83/01). (2010)* [Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union with protocols and declarations. (2010 /C 83/01)]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text [in Ukrainian].
27. Korzhenko, V. V. & Nikitin, V. V. (2006). *Metodolohichni ta evrystychni intentsii suchasnoi kontseptsii Governance* [Methodological and heuristic intentions of the modern concept of Governance]. *Derzhavne budivnytstvo*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%281%29__3 [in Ukrainian].
28. Kyselova, L. (2013). *Formuvannia ta realizatsiia derzhavnoi polityky u sferi arkhivnoi spravy i dilovodstva* [Formation and realization of the state policy in the field of archival business and records keeping] (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].

29. Menne-Haritz, A. (2001). Access – the reformulation of an archival paradigm. *Archival Science*, 1, 57–82. [in English].
30. New European Agenda for Culture. COM/2018/267 final. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A267%3AFIN> [in English].
31. Pakhlova, S. Ye. (2010). Spetsyfika publichnoho upravlinnia u sferi kultury: ukrainskyi ta yevropeyskyi dosvid [Specifics of public administration in the field of culture: Ukrainian and European experience]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 4, 343–350. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_4_52 [in Ukrainian].
32. Pal, Lesli A. (1999). *Analiz derzhavnoi polityky* [Analysis of public policy]. Kyiv: Foundations. [in Ukrainian].
33. Patterson, C. (2016). Perceptions and Understandings of Archives in the Digital Age. *The American Archivist*, 79(2), 339–370. Retrieved from <https://americanarchivist.org/doi/abs/10.17723/0360-9081-79.2.339> [in English].
34. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities (2005/865/CE). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reco/2005/865/oj> [in English].
35. Regulation (EC) № 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj> [in English].
36. Regulation (EU) No 1295/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing the Creative Europe Programme (2014 to 2020) and repealing Decisions № 1718/2006/EC, № 1855/2006/EC and № 1041/2009/EC. Text with EEA relevance. Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1295/oj> [in English].
37. Stankevych, O. I. (2011). *Mistse Komisii Yevropeiskoho Soiuzu v zakonodavchomu protsesi* [The place of the Commission of the European Union in the legislative process] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
38. Tamblé, D. (2001). Archival theory in Italy today. *Archival Science*, 1, 83–100. [in English].
39. Tertychka, V. (2002). *Derzhavna polityka: analiz ta zdiisnennia v Ukraini* [Public policy: analysis and implementation in Ukraine]. Kyiv: Publishing House «Fundamentals». [in Ukrainian].
40. Tertychka, V. (2015). *Stratehichne upravlinnia: pidruchnyk* [Strategic management: a textbook]. Kyiv: «K. I. S.». [in Ukrainian].
41. The New Renaissance. Report of the «Comité des sages». Reflection group on bringing Europe's cultural heritage online (2011). Brussels. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/79a38a23-e7d9-4452-b9b0-1f84502e68c5> [in English].
42. Yevmieshkina, O. L. (2017). *Teoretyko-metodolohichni zasady modernizatsii systemy derzhavnoho stratehichnoho planuvannia v Ukraini: monohrafiia* [Theoretical and methodological principles of modernization of the system of state strategic planning in Ukraine: monograph]. Kyiv: UkrSICH. [in Ukrainian].

Lyudmyla Prykhodko

Candidate of Historical Sciences,

Senior Researcher,

Senior Researcher of the Department of

Archival Science and Document Study,

Institute of Archival Science of

V. Vernadsky National Library of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1674-1001>

CULTURAL POLICY OF THE COMMISSION OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The aim of the work is to comprehensively study the cultural policy of one of the main supranational institutions of the EU institutional system – the European Commission. To achieve this goal, the legal documents that define the legal status of the powers, functions, place and role of the European Commission in the process of European integration are analyzed, the content, directions and mechanisms of its cultural policy which is carried out in conjunction with the concepts of European governance and the construction of the information society are characterized. The main attention is paid to the analysis of the acts of secondary law initiated by the European Commission, cultural programs and projects that reflect the priority of EU cultural policy, the strategic composition of integration processes within it – preservation and approval of European cultural heritage. **The chronological boundaries** of the study cover the beginning of 1990–2018 – a period of profound transformations in the cultural policy of the EU, a significant increase in its role in the system of integration strategies, the formation of a single European cultural space. **The methodology** of research of the article includes: general scientific (historical, logical, systemic, structural-functional, classifications, logical-semantic) and special-scientific (definitive analysis, historical-chronological, source analysis and synthesis) methods, use of terminological apparatus of jurisprudence, European law, theories of public administration. **Scientific novelty**, given the limited research in Ukrainian archival science on this topic, is a comprehensive coverage of European experience in legislative development of cultural heritage and its components – archival and audiovisual heritage, the introduction of effective management mechanisms, the latest information and communication technologies, modern digital standards, preservation of cultural content. **The conclusions** substantiate the need to study this experience and its adaptation to solving problems and tasks of the state archives.

Key words: Commission of the European Union; cultural policy; cultural integration; European culture; cultural heritage; archival heritage.